

Tapio Koski

Oman tiensä kulkija

Unto Tähtisen haastattelu

Olen Unto Tähtisen kodissa Tampereella Pyhäjärvenkadulla. Aurinko paistaa kauniisti Pyhäjärven takaa, lunta on maassa pitkästä aikaa.

Mitä kuuluu Unto Tähtiselle tänään 19.12.2006? Mitä harrastaa eläkkeellä oleva gandhilainen filosofian tohtori?

Minä en kovin pahasti harrasta tällä hetkellä oikeastaan mitään. Seminaarimatkat ja tällaiset ovat jääneet ohjelmastani pois. Olen sen verran jo väsynyt, etten jaksa enää oikein huhkia. Seuraan rauhallisesti maailman tilanetta. Ei sen kummempaa.

Oliko lapsuutesi täynnä poutapäiviä ja elämän hymyä?

Ei minulla ole mitään syytä valittaa. Luultavasti minusta pidettiin kohtalaisen hyvin huolta. Sitten tuli sota-aika, jouduimme matkustelemaan ja asumaan eri paikoissa. En minä mitenkään erilaisena lapsuutta kokenut.

Missä päin Suomea synnyit?

Tampereella. 14-vuotiaaksi asuin Tampereella ja sitten Helsingissä.

Millainen lapsi ja nuorukainen olit?

Ehkä yksi muutos, joka tapahtui, tapahtui sodan aikana, kun muutettiin useampaan eri paikkaan lyhyenä aikana. Kaverisuhteet katkesivat ja minulla ei oikeastaan ollut kavereita. Olin hyvin yksinäinen. Kävin koulua, tulin koulusta, tein läksyjä ja menin kävelemään, mutta itse asiassa en tuntenut ketään ikäisiäni. Yliopistokauteen en tuntenut paljon ketään. Muuttaminen varhaisessa murrosiässä sai aikaan sen, että minä olin varsin yksinäinen ja omiin ympyröihini kiintynyt. En ollut erityisen sosiaalinen missään mielessä.

Milloin tiedostit, että ajattelussasi on filosofinen ulottuvuus ja kuinka alun perin kiinnostuit filosofiasta?

Kun tulin ylioppilaaksi, olin suunnitellut alkavani lukea arkkitehdiksi, mutta en päässyt Teknilliseen korkeakouluun. Sitten oli ehdolla, että lukisin matemaatiikkaa vuoden. Mutta sitäkö en halunnut tai torjuin sen jollain tavalla, ja ajauduin opiskelemaan yliopistoon tietämättä mitä minä halusin opiskella. Ja sitten heräsi kiinnostus käytännölliseen filosofiaan, moraalifilosofiaan.

Yksi tekijä oli sodan loppuminen ja uusien atomi-aseiden kehittäminen. Minulla oli sellainen vahva ajatus, että ihminen on hyvin raadollinen olento. Kun tiedettä yritetään kehittää ja yritetään kehittää uusia aseita, niin ennen pitkää ihmiskunta tuhoaa itsensä lajina – eikä ai-

noastaan ihmistä lajina vaan mahdollisesti kaiken elävän tällä planeetalla. Ja kun ei ollut tiedossa, että missään muuallakaan olisi elämää tai ainakaan kehittyneyttä elämää, ajattelin sen olevan suuri vahinko, jos näin tapahtuu. Loppujen lopuksi kaikki muut asiat ovat yhden-tekeviä. Jos kehitetään mitä hyvänsä muuta asiaa, niin sehän on hyödytön jos ihminen tuhoaa itsensä. Ihmisen henkiinjäämisellä on primaari merkitys.

Minä pidin hyvin kyseenalaisena, voiko ihminen jäädä henkiin. Ja tästä syntyi kiinnostus esimerkiksi Mahatma Gandhin toimintaa ja menetelmiä kohtaan. Luin Mahatma Gandhin omaelämäkerran ja päätin lähteä Intiaan seuraamaan hänen jalanjälkiään ja ottamaan selvää hänen filosofiastaan, koska ajattelin, että *satyagraha*, ei-väkivaltainen suora toiminta, voisi olla sodan vastine ja mahdollisesti sitä kautta voitaisiin löytää uusia menetelmiä sille, että ihminen jäisi lajina henkiin.

Minkä ikäisenä matkustit Intiaan?

Se oli vuonna 1954 eli minä olin 26-vuotias.

Sait Gandhi-säätiön stipendin vuosiksi 1954–58.

Minä menin ensin gandhi-ashramiin, koska halusin tavata Gandhin seuraajia ja tutustua työpaikkoihin. Koin jonkinlaisen pettymyksen, koska ne olivat jo siinä vaiheessa museoita. Ne eivät olleet kehittyneet siitä, kun Gandhi oli kuollut ja lopettanut toimintansa. Tämän jälkeen menin Benaresin Hindu-yliopistoon ja päätin ryhtyä opiskelemaan. Aluksi en edes ollut varma, että menisin yliopistoon. Ajattelin että tutkisin ihan muuten. Minulla ei ollut ajatusta siitä, että teenkö liseniaattityön, väitöskirjan vai kirjan. Halusin ennen kaikkea tutkia Gandhin ajattelumaailmaa ja filosofiaa.

Tapasin gandhilaisia yhdessä ashramissa, jossa minulle järjestettiin Gandhin muistosäätiön stipendi. Minä olin ensimmäinen, jolle muistosäätiö antoi stipendin tutkimustyöhön. He olivat siihen asti arvostaneet aktiivista sosiaalista toimintaa – se että joku halusi lukea kirjoja, oli ainakin joistakin heistä outoa. Stipendi helpotti toimeentuloani. Kun menin Intiaan, minulla oli matkalippu ja 60 puntaa rahaa ja päätös olla siellä muutaman vuoden.

ITSEOPISKELUA

Ennen kuin menit Intiaan, miten filosofiaa opiskeltiin Suomessa 1940–50-luvuilla?

Siihen aikaan oli aika vähän luentoja, enkä usko, että sain niistä koskaan mitään ihmeellistä. Kyllä se oli itseopiskelua kirjoista. Minulla oli ristiriita: kirjat eivät tyydyttäneet sitä, mitä etsin filosofiasta. Katsoin kuitenkin, että akateemisen oppiarvon suorittaminen voi olla minulle avuksi. Filosofian opiskelu ei tyydyttänyt, mutta kuitenkin opin jotain – tosin luultavasti hyvin vähän.

Minkälaista oli filosofian opiskelijan tavallinen elämä tuolloin?

Minä asuin vanhempieni kotona Helsingissä. Kävelin yliopistolle ja luin seminaarikirjastossa. Kävin välillä kahvilassa puurolla tai kahvilla. Itse asiassa en kovin paljon tuntenut ketään enkä ollut osakunnassa, joka ei minua kiinnostanut. Opiskelu oli siis itseopiskelua ja jostain syystä jäi vähän aikaa sille, mitä itse halusi lukea. Ehkä tämä Gandhin omaelämäkerta oli ensimmäinen, joka sytytti ja antoi tavoitteen mennä Intiaan tutkimaan hänen jalanjälkiään.

Ketkä olivat filosofian opettajiasi ja minkälaisia he olivat opettajina ja persoonallisuuksina?

G. H. von Wright oli jossain vaiheessa vt. professorina käytännöllisessä filosofiassa; hänen varsinainen virkansa oli ruotsinkielinen filosofian professuuri. Erik Ahlman oli toinen opettaja. Tutustuin Sven Krohniin ja luulen, että hän vaikutti minuun kaikista eniten. Kävin myöskin hänen kotonaan juttelemassa. Heidän persoonallisuuksiinsa en saanut oikein kosketusta. Ahlman oli minua lähempänä kuin esimerkiksi von Wright. Sven Krohnin kanssa käymäni keskustelut antoivat minulle enemmän kuin hänen kirjansa.

Mistä filosofian klassikosta pidät? Kuka klassikoista on sinulle läheisin?

Jaa'ah... On vaikea sanoa kuka. En voi mainita ketään yksittäisesti. Tietysti myöhemmässä vaiheessa tuli Gandhi ja rupesin arvostamaan häntä myöskin filosofina, vaikka häntä ei varmaan monikaan pitänyt filosofina. Tajusin hänen töistään, että niissä on joitain sellaisia asioita, joilla voi olla ihmiskunnan kannalta merkitystä.

Minulla oli oikeastaan jonkinlainen torjunta filosofeja kohtaan ja pidin heitä enemmän tai vähemmän tarpeettomina ja jollain tavalla turhanpäiväisiä asioita käsittelevinä. Suhtauduin siis negatiivisesti filosofeihin – enkä osaa sanoa, mitä olisin heiltä saanut. Kenestäkään länsimaisesta filosofista en voi sanoa, että hän olisi ollut oppi-isäni tai ihailun kohteeni. Jo opiskeluaikana minua rupesi kiinnostamaan Intian perinteinen filosofia, joka oli tietyllä tavalla ristiriidassa sen kanssa, mitä opiskelin yliopistossa.

Olitko valmistunut maisteriksi kun vuonna 1954 menit Intiaan?

Kyllä olin. Siinä välissä oli asevelvollisuus, josta kielätydin – siis aseellisesta palvelusta. Olin sairaalassa siviilihommissa ja se viivytti lähtöäni.

FILOSOFIA JA ELÄMÄNTAPA

Sinusta saa sen kuvan, että olet sisäistänyt intialaisen filosofian – voisiko sanoa veda-filosofian – ihmiskatsumuksen ja arvomaailman. Minkälainen on elämäntapasi?

Nykyään se on tietysti erilainen kuin aikaisemmin. Aikaisemmin kuvittelin, että etsin totuutta kokonaisval-

”Gandhilla on ollut aika ihmeellistä vaikutusvaltaa. Sen kaltaista valtaa arvostan.”

taisesti. Minulla oli hirvittävä kammo sellaista käsitettä kohtaan kuin konttorirottia. Se oli iljettävän kamala käsite. Se tarkoitti sitä, että valmistutaan maisteriksi ja mennään toimistoon kello yhdeksän, käsitellään siellä turhia papereita kello neljään asti, jonka jälkeen pääsee kotiin ja voi ruveta tekemään sitä, mitä pitää tärkeänä. Konttorirottan elämä inhotti ja tietyllä tavalla valitsin jopa ehkä opiskeluaineeni niin, että niistä ei olisi mitään hyötyä viran saannin kannalta. Toisin sanoen torjuin hyvin selkeästi tuollaisen konttorirottan elämänmuodon.

Vaikuttikko Gandhin esimerkki elämäntapaasi?

Kyllä se sikäli vaikutti, että minä arvostin hänen elämänmuotoaan, mutta itse totesin jossain vaiheessa, että minulla ei ole sellaista kykyä eikä sen tyyppistä psyykettä, että voisin ruveta samanlaiseen sosiaaliseen tai poliittis-sosiaaliseen toimintaan. Koin sen oman psyykeni kannalta vieraaksi elämänmuotona. Minua kiinnosti enemmän opinnollinen, teoreettinen tavoite, asioiden selvittäminen. Tein sitä itseäni varten. Selvitin itseäni varten kaiken, mitä selvitin. En ajatellut lukijaa, kun kirjoitin kirjaa. Yleensä olen kirjoittanut tekstini ulkomailla, lähinnä Intiassa tai Kanadassa.

Puhuit aikaisemminkin totuuden etsimisestä. Pyritkö etsimään totuutta myös jollain muulla tavalla kuin tekstejä lukemalla? Teitkö esimerkiksi itse mitään intialaisia tai aasialaisia harjoituksia, joogasitko...?

Kyllä minä olen Intiassa pariin kertaan harrastanut asanoita eli asentuja, mutta se on ollut ihan hupiharastus eli jonkinlainen aamuverryttely. En ole sillä tavalla joogaan perehtynyt enkä kokenut sitä itselleni tärkeäksi. Arvostan kyllä sitä, mutta sekin on asia, johon liittyy paljon humpuukia. Varsinkin silloin, kun se tuli länsimaihin, siitä on tehty bisnestä. Koen että aito jooga on kovasti haussa ja sellaista on vaikea Intiassakin löytää.

Sehän siinä on, että totuutta ja totuuden kokemuksia voi tavoitella monella tavalla, joko intellektuaalisesti tai harjoitusten kautta. Se on ollut mielestäni yksi tekijä, joka on tuottanut ajatuksen Intian ”valosta” – mihin liittyy esimerkiksi ajatus totuuden omakohtaisesta kokemisesta.

Perinteisiä totuuden saavuttamis- ja etsimismuotoja ovat älyllinen ja sosiaalinen, jolloin ihminen voi olla esimerkiksi sosiaalityöntekijä. Gandhi oli karma-joogi, siis työnsä ja tehtävänsä kautta. Jotkut voivat kehittää tunnepuolta, jolloin voi samastua jonkun itseä suuremman kanssa ja uppoutua siihen vaikkapa palvonnan muodossa. Olemassa on erilaisia muotoja ja jokaiselle sopii jokin muoto. Tässä mielessä Intian filosofia on hyvin suvaitsevainen ja sallii hyvin paljon eri teitä. Kaikki uskonnot ovat hyväksyttäviä; ainakin kaikki tunnetut tai suuret uskonnot ovat ikään kuin yhtä hyviä tai tasa-arvoisia keskenään.

Tarkoitatko että kaikki tähtäävät samaan päämäärään?

Jollain tavalla. Päämäärä on tietysti hyvin formaalinen. Niillä on erilainen historiallinen tausta, erilaiset käsitteet ja toimintamuodot. Ne voivat olla erilaisia, mutta sillä ei ole oleellista merkitystä. Mutta on hyvin vaikeaa määritellä, mikä niille olisi yhteistä. Sitä asiaa ei voi kuvata käsitteellisesti. Tässä minä hyväksyisin Vedanta-filosofian perusteet, että perustodellisuus on sellainen, jolla ei ole kvaliteetteja. Me emme voi sitä aidosti ja tosiasiallisesti kuvata millään tavalla, koska kaikki nämä kuvaukset ovat meidän luomiamme ja liittyvät näkyvään maailmaan, elämänmuotoomme ja tavoitteisiimme, omaan pragmaattiseen todellisuuteemme. On olemassa korkeampi todellisuus, joka on ikään kuin formaalinen. Mutta pragmaattinen todellisuus on suhteellisesti pätevä. Filosofia ja filosofiset suunnat kuuluvat tähän pragmaattiseen todellisuuteen. Ne vain antavat välineitä tai apuneuvoja päästä eteenpäin, mutta ne eivät edusta sinänsä totuutta vaativamman ja korkeamman merkityksessä.

Onko tämä myös sinun ontologinen näkemyksesi?

Kyllä minä voin sanoa, että kutakuinkin yhtyisin tällaiseen Vedanta-filosofian ajatukseen.

Mikä on paras filosofinen ahaa-elämyksesi?

Jaa... nimenomaan jos ajatellaan elämystä. Minä olin kerran Benaresissa. Oli kuun pimennys ja Rahu-demoni yritti syödä kuuta. Tämä oli suuri tapaus ja Benaresiin tuli satojatuhansia pyhiinvaeltajia. Minäkin menin joen rannalle. Siellä oli suunnaton määrä ihmisiä, jotka liikkuvat hyvin hitaasti eteenpäin köysien välisiä ratoja myöten. Siellä oli sikäläisiä härkiä, jotka olivat hyvin rauhallisesti väkijoukon keskellä eivätkä pillastuneet, mikä olisi saanut paljon tuhoa aikaan. Jotkut ottivat Ganges-joessa puhdistavia kylpyjä. Jotkut puhalsivat pyhiin simpukankuoriin. Kuu loisti ja meni sitten pimeäksi ja rupesi taas näkymään. Ihmiset rukoilivat, että Rahu ei söisi kuuta. Tämä oli suunnattoman voimakas esteettinen kokemus, kaikkein voimakkain, mitä minulla on koskaan ollut.

Lämmin yö, paljon ihmisiä, jotka ovat tosissaan mukana, pimeää... siinä oli ylimaallinen tunnelma, harras uskonnollinen tunnelma. Ei ollut meteliä, mitä nyt simpukankuoriin puhallettiin. Se oli nimenomaan elämyksenä voimakas.

MORAALIA POLITIIKKAAN

Kumpi olisit mieluummin, Gandhi vai USAn presidentti?

Gandhi nyt ilman muuta. Enkä tyhmempi Bush ainakaan.

Ajattelin kysymystä miettiessäni lähinnä sitä, että USAn presidentillä on paljon valtaa ja hän voi saada aikaan myös hyviä asioita, muuttaa rakenteita ja niin edelleen.

Jos viimeisin presidentin vaali olisi mennyt toisin, siitä olisi ollut paremmat seuraamukset. Mutta jos ajatellaan tällä hetkellä USAn politiikkaa, niin se perustuu paljon sotilaalliseen voimaan ja sen näyttöön ja taloudellisen vallan haalimiseen, öljyvarojen varmistamiseen, jotta amerikkalaiset voivat ajaa halvasti autollaan. Tämän tyyppisiä asioita minä en pidä tärkeinä.

Arvostan sellaista ajattelua, jota Gandhikin edusti, ajattelua jossa on henkiset arvot. Hän pystyi vaikuttamaan ihmisiin. Ei ollut mitenkään itsestään selvää, että itsenäisyystaistelu tulee olemaan ei-väkivaltainen. Siellä oli monenlaisia mahdollisuuksia, myös terrorismin mahdollisuus. Miten hän pystyi saamaan ihmiset ohjelmansa taakse? Hänellä on ollut aika ihmeellistä vaikutusvaltaa ja sen kaltaista valtaa arvostan.

Gandhihan sanoi, että hänen tarkoituksenaan on tuoda moraali politiikkaan. Ja miten itse olen ymmärtänyt Gandhin, hän varmaankin oli rehellisesti sitä, mitä oli ja tämä välittyi ihmisiin.

Niin, minä kyllä luulen, että hänellä oli hyvin voimakas totuudellisuus ja hän eli täysipainoisesti oman opinsa mukaisesti, jonka hän oli hyväksi havainnut. Hän ei arvostanut ulkoisia vallanmuotoja vaan eräänlaista henkistä vaikutusmahdollisuutta. Kun ajattelee, kuinka monta ihmistä tarvitaan muutoksen aikaansaamiseksi, niin voidaan sanoa yhden riittävän. Yksi ihminen riittää muuttamaan maailmaa.

Gandhi arvosteli aikanaan länsimaisia pasifisteja siitä, että he haluavat rauhaa, mutta eivät ole valmiita muuttamaan elintapojaan, jotka ylläpitävät sosiaalista ja taloudellista eriarvoisuutta kansojen välillä ja tuottavat näin sekä rakenteellista että konkreettista väkivaltaa. Gandhi eli itse vaatimattomasti ja peräänkuulutti ei-väkivaltaista suoraa toimintaa.

Olet ollut aktiivisesti mukana kansalaistoiminnassa, muun muassa keskustelemassa Sosiaalifoorumin, Maan ystävien, Demokratiofoorumi Vasuhaiva Kutumbakamin ja Globaali sosiaalityö ry:n järjestämissä tilaisuuksissa. Miten itse näet kansalaistoiminnan merkityksen poliittisen ja taloudellisen muutoksen aikaansaamisessa?

Minusta on periaatteessa hyvä, että tällainen vaihto-
toehto on olemassa silloin, kun asiat eivät suju niin kuin niiden jonkun käsityksen mukaan pitäisi sujua. He toteuttavat eräänlaista luonnonoikeuden ideaalia. Jos he toteuttavat ei-väkivaltaisesti tätä luonnonoikeuden periaatetta, niin se on minusta hyvin tarpeellinen ja välttämätön maailmassa. Siinä on mielestäni yksi ongelma: kukaan ei tiedä, mitä luonnonoikeus vaatii. Se kehittyy ihmisten ja joidenkin ryhmien mielessä. Siksi luonnonoikeuden ajaminen on ongelmallinen kysymys. Jotkut voivat käyttää menetelmiä, joihin sisältyy väkivaltaa ja pakkoa. Kyllä minä hyväksyn kansalaisjärjestöjen toiminnan, mutta siinä täytyy olla itsekuria tai hyvätahdon luonne. Siihen ei saa liittyä vihaa eikä vahingoittamista missään muodossa. Muutoin hyvä asia ja aate menee vikaan.

Tuo kuulostaa hyvin gandhilaiselta ajattelulta.

Minä ajattelen, että hän oli erittäin kehittynyt ihminen ja hän intuiotionsa kautta löysi keskeiset ideat. Kun hänellä oli joku ongelma, hänen metodinsa oli se, että hän ensiksi otti selville faktat. Tämän jälkeen hän pohti asiaa ja saattoi vaikka kehrätä rukilla lankaa tai tehdä jotain muuta. Ratkaisu tuli sitten intuition kautta, joku välähdys. Ajatellaan esimerkiksi Suolamarssia, jota hänen lähimmät seuraajansa väheksyivät. He katsoivat suolaveron ja suolan vähäpätöiseksi asiaksi – eihän suola edes maksa paljon mitään. Mutta Gandhi sai tästä mitättömästä asiasta kansanliikkeen ja suolaveron poistettiin. Se oli asia, joka sinänsä voisi kuulostaa naurettavalta. Gandhi pystyi intuiotionsa kautta löytämään ideoita, joita hänen seuraajansa eivät ymmärtäneet eivätkä hyväksyneet.

Ehkä Gandhi näki tässä suolajutussa toiminnan suuren symbolisen merkityksen. Hänhän meni meren rannalle ja keräsi vähän suolaa, mikä ei ollut sallittua. Tämän vuoksi hänet pidätettiin. Ihmiset intoutuivat tekemään samalla tavalla ja pian vankiloissa oli kymmeniä tuhansia ihmisiä. Näin suolaveron ylläpitäminen kaatui omaan mahdottomuuteensa, koska vankilat täyttyivät mitättömän asian vuoksi.

INTIA JA MAAILMAN TILA

Mikä on Intian merkitys tämän päivän maailmassa ja mikä voisi olla vastaus vanhaan kysymykseen, mikä on tänään Intian henkinen anti maailmalle?

Intia on tällä hetkellä taloudellisesti hyvin kehittyvä. Kaikella todennäköisyydellä siitä tulee Kiinan ohella taloudellinen mahti. Voisiko sanoa, että ”intellektuaalinen elämä” on monilla eri aloilla voimakkaassa nousussa. Voi olla, että Intian filosofia aletaan enemmän arvostaa kuin mitä tähän asti on arvostettu. Intialaiset ovat itse väheksyneet filosofista perinnettään ja halunneet kehittyä länsimaisessa merkityksessä ja ovat siltä osin tällä hetkellä aika hyvässä vauhdissa. Pidän valitettavana, että Intian filosofia ja henkinen perinne on jotenkin jäänyt sivuraiteelle. Ne suuntaukset, joita on tullut länteen, eivät aina ole olleet parhaita suuntauksia. Ne tulevat tietyllä tavalla bisnekseksi.

Jooga on kyllä sitkeästi istunut suomalaisessa liikuntaperinteessä tulostaan saakka. Viimeisin tulokas Astanga-jooga on hyvin suosittua ja ihmiset kokevat saavansa siitä laatua elämäänsä.

Jotakin ehkä jää pois Intian perinteisestä suuntauksesta. Joogan eettinen puoli ja ihmisen henkinen kehitys jäävät vähemmälle. Fyysiset harjoitukset miellyttävät länsimaista ihmistä enemmän. Ehkä nyt on mietiskely tullut mukaan. Kyllä minä pidän näitä ihan positiivisina ilmiöinä. Kun vilkaisin jotain työväenopiston opasta, siellä oli paljon erilaisia jooga-kursseja.

”Minulla oli jonkinlainen torjunta filosofeja kohtaan.”

Itse kyllä näen siten, että vaikka ne paljon keskittyvätkin asentoihin ja fyysiseen puoleen, ne pitävät sisällään piilo-opetussuunnitelman kaltaisesti mieleen liittyviä ns. henkisiä asioita. Niissä on mukana rauhoittavia ja rentouttavia harjoituksia, kuten hengityksen mukaan ottaminen, jotka vaikuttavat voimakkaasti ihmisen mieleen ja tuovat mahdollisesti pieniä välähdyksiä ja siemeniä siitä rauhasta ja henkisydestä, mitä Intiassa on perinteisesti pyritty joogalla tuomaan esiin.

Kyllä minusta henkiset harjoitukset ja arvot voisivat olla tarpeellisia meidän kulttuurissamme. Luulen, että kun Intia menestyy taloudellisesti ja tulee merkittäväksi, sitä aletaan arvostaa myös perinteisten kulttuuriarvojen suhteen.

Huolestuttaako sinua tämänhetkinen maailman tilanne?

Kyllä se huolestuttaa. Ihminen on tavattoman raaka olentona ja tappaa samaan lajiin kuuluvia, mitä kaikki eläimetkään eivät tee. Ja politiikkakin on aika kovaa. Öljyn saannin turvaamiseksi ollaan valmiita aloittamaan sotia ja tappamaan. Ihminen on moraalisesti samalla tasolla kuin oli kivikaudella. En tiedä onko ihminen moraalisesti kehittynyt, sitä voi ihmetellä. Välineet kyllä kehittyvät ja se on itse asiassa entistä huolestuttavampaa. Sota saa uusia muotoja, mutta raakuus ja viha ei muutu miksikään.

Olet myös itse kirjoittanut yhteiskunnallisista aiheista, mm. rauhan moraalista ja historiasta kuten Intian itsenäisyystaistelusta ja Gandhista. Miten ymmärrät filosofian yhteiskunnallisen luonteen ja filosofin yhteiskunnallisen roolin?

Platonilla on ajatus, että filosofien pitäisi johtaa yhteiskuntaa. Se on itse asiassa vanha intialainen perinne, että braminiit, jotka muodostavat korkeimman kastin, edustavat tietoa ja viisautta, eivät ole käytännössä sitä tekemässä vaan muut tekevät sen. Siinä mielessä voisin ymmärtää, että filosofeilla voisi olla merkitystä, jos he osaavat sanoa maailmanmenosta jotain sellaista, joka voidaan panna täytäntöön.

Minuahan kiinnosti yhtenä ongelmana rangaistusteoriat. Kirjoitin kirjan ei-väkivallasta. Aikanaan mietin, mikä voisi olla vastaava länsimainen aihe. Voisinko tutkia ei-väkivaltaa länsimaaisessa yhteiskunnassa ja siitä tuli ajatus rangaistusteoriasta ja sen soveltamisesta rikollisten käsittelyyn. Siinä oli kaksi pääongelmaa: yksi on sota ja toinen on rikos. Nämä ovat ne, jotka ”haastavat” ei-väkivaltaisen ihmisen. Rauhasta on kirjoitettu hyvin paljon. Katsoin ettei minun siitä kannata kirjoittaa enempää. Tein sitten toisen väitöskirjan, jonka kirjoitin Kanadassa,

ei-väkivaltaisista rangaistusteorioista. En ole ollenkaan varma, että tätä halutaan, koska ihminen on raaka ja kostava olento eikä ole niinkään valmis hyväntahtoisuuden kehittämiseen.

Kirjasi *Non-violent Theories of Punishment – Indian and Western* vaikuttaa hyvin yksityiskohtaiselta.

Osaatko sanskriittia?

En väitä kauhean hyvin osaavani. Kyllä minä olen yrittänyt sitä opiskella ja käydä läpi ne tekstit, joihin olen viitannut – apua olen saanut intialaisilta panditeilta. Puuttuna kielenä olen opiskellut hindia.

SELUNVAELLUKSESTA VARSINAISEEN MINÄÄN

Itseäni ovat mietityttäneet monet ihmisen elämään ja maailmaan liittyvät aasialaisten filosofoiden käsitteet. Minua ja varmasti myös monia muita kiinnostaa näkemyksesi niistä. Miten ymmärrät esimerkiksi seuraavat käsitteet:

Sielunvaelluksen ja/tai uudelleensyntymisen? Nehän ovat tavallaan keskinäisyhteydessä.

Minä en tiedä, missä määrin itse uskon sielunvaellukseen tai jälleensyntymään. Pitäisin sitä yhtenä loogisena vaihtoehtona ja mahdollisuutena. Ymmärrän sen siten, että intialaisilla on kehityso pillinen ajattelutapa. Siis universumi kehittyy. Se kehittyy miljardien vuosien aikana, Brahmaan, luojajumalan päivän aikana. Brahmaan yön aikana universumi palaa kaaokseen. Sen sanotaan kestävän yli kuusi miljardia vuotta. Kehitysjajatteluun liittyy myöskin ihmisen kehittyminen. Kun yhden elämän aikana ei voi saavuttaa täydellisyyttä, siihen tarvitaan monta elämää. Missä määrin se on filosofinen ajatus – missä määrin ihminen toivoo, että voisi aloittaa uudestaan, jotta voisi elää paremman elämän? Minä en pysty ottamaan tuohon metafysiiseen todellisuuteen mitään kantaa. Tiedän kyllä, että intialaiset ajattelevat sillä tavalla. Jos minun pitäisi valita kristillisen metafysiikan ja intialaisen metafysiikan välillä, niin kyllä minä intialaista arvostaisin enemmän. En pysty faktana ottamaan tähän kantaa, se on arvoja koskeva kysymys.

Nirvana?

Se on tietynlainen tavoite. Ovatko ehkä jotkut henkilöt voineet sellaisen saavuttaa elämänsä aikana tai kokea sellaista? Ensisijaisesti ajattelen, että se on tietynlainen arvo. Jos ajatellaan faktaa, minun on vaikea ottaa siihen kantaa. Mutta arvona, tavoitteena, voisin pitää sitä ihan mielekkäänä.

Shän määritellään jossain, että se on sammuksiin puhaltamista, jonka ymmärrän jonkinlaisena passiivisen loppumisena.

Joo, kyllä näinkin sen voi sanoa.

Ajattelen sen siten, että kun maailma yrittää ”koukuttaa” ihmistä, nämä koukut eivät enää tartu ihmiseen. Se tarttumapinta ihmisen psyydessä, johon koukut pyrkivät tarttumaan, puhalletaan samuksiin jolloin koukuilla ei ole enää mitään, mihin tarttua. Tällainen ihminen on levollisempi kuin sellainen, jota maailma houkuttaa.

Yksi ajatus on, että ihmisellä on kolme syntiä, jotka sitovat ihmistä. Yksi on tarrautuminen – ihminen haluaa jotakin, joka vetää puoleensa. Toinen on inho tai työntäminen, ei-haluaminen, äskeiseen verrattuna toisinpäin tapahtuva liike. Ja kolmas on tietämättömyys, joka voi merkitä esimerkiksi vääriä oppeja ja käsityksiä. Meillä on maailmasta kaikenlaisia käsityksiä, jotka ovat erheellisiä ja joiden merkitys on suhteellinen. Ne ovat relatiivisesti totta. Nämä kolme tekijää ovat sellaisia, jotka sitovat ihmistä. Jos ihminen onnistuisi näistä vapautumaan, hän voisi saavuttaa henkisen tai arvokokemuksellisen tilan, että hän on vapaa. Siinä mielessä voisin ajatella nirvanaa arvokokemuksellisena tavoitteena.

Entä Absoluutti? Miten se pitäisi ymmärtää tai miten sinä ymmärrät sen?

Absoluutti menee meidän kaiken kokemuksemme ja tietomme ulkopuolelle. Perustodellisuudella ei ole mitään kvaliteetteja. Emme voi sanoa, että se on pieni tai suuri, ikuinen tai lyhytikäinen tai mitä hyvänsä. Kaikki nämä käsitteet, autuus ja muut vastaavat, ovat meidän tämänhetkisen kuvittelukykyimme rajoissa olevia käsitteitä, joilla me yritämme kuvata sitä, mitä ei voi kuvata. Jos ajattelemme esimerkiksi pöytää ja sitä kuinka kova ja minkä värinen se on, niin atomitutkijan käsitys pöydästä on hyvin erilainen. Mutta sadan vuoden päästä atomitutkijan käsitykset voivat olla hyvin alkeellisia. Kun ajatellaan fysiikan tietämystä, niin kehittyminen on loputonta. Ei ole mitään sellaista rajaa, että voisimme sanoa ”nyt me tiedämme”, mitä on perustodellisuus. Tässä mielessä mitään lopullista totuutta ei ole olemassa vaan kaikki ovat raja-arvoja. Kyseessä on loputon edistyminen kohti totuutta tai absoluutin tuntemusta, tietämystä, jota ei voida koskaan saavuttaa.

Valaistuminen?

Henkilö saavuttaa sellaisen kokemuksellisen tilan, joka voi ehkä olla myöskin pysyvä, että hän elää universaalissa todellisuudessa, jolle on ominaista äärettömyys – jos ajatellaan paikallisesti – ja ajallisesti ikuisuus. Kolmas tekijä on se, että siinä ei ole mitään osia. Jos saavuttaa tällaisen kokemuseräisen tilan, on valaistunut. Onko se mahdollista, sitä en pysty sanomaan. Mutta relatiivisesti voidaan ajatella, että jotkut ovat päässeet sitä lähemmäksi kuin muut.

Muistan erään henkilön, jota kävin tapaamassa Intiassa. Juttelin hänen kanssaan kaikesta tunteista ja tunsin itseni kauhean rauhalliseksi. Epätavallinen rauhallisuus tuli minun mieleeni, mitä minä ihmettelin. Kerroin tästä jollekin, joka sanoi, että niin sanovat kaikki, jotka ovat tavanneet tämän henkilön. Oliko nyt niin, että hän

oli psyykkisesti saavuttanut sellaisen mielen rauhallisen tilan, joka jollain tavalla säteili. En tiedä, mutta otaksun, että näin mahdollisesti oli.

Saattaa olla, että tällaisista koetuista mielentiloista, joita jotkut ehkä ovat saavuttaneet enemmän kuin muut, jotakin säteilee, josta voi saada osviittaa, jonka mukaan voi rakentaa filosofisia teorioita. Minä uskon enemmänkin relatiiviseen mahdollisuuteen, todellisuuden kannalta asteittaiseen mahdollisuuteen. Intian filosofiassa esiintyy hyvin paljon ylilyöntejä ja liioittelua. Jos puhutaan mitä joogalla voidaan saavuttaa, he kertovat ihmeellisiä juttuja, jotka ovat hyvin pitkälle meneviä. Minä en usko, että ne todellisuudessa ovat *niin* pitkälle meneviä, mutta pedagogisista syistä niillä yritetään saada ihmiset kiinnostumaan. Nämähän liittyvät täydellisyyksien kuvauksiin, joissa on pedagoginen aspekti.

Varsinainen minä? Tämä kiinnostanee tämän ajan filosofeja Heideggerin tematisoimana. Kirjoitat varsinaisesta minästä Miksi elät -kirjassa seuraavasti: ”Eräs tapa selittää varsinaista minää on viitata tietoteoreettiseen subjektiin. Kun minä tiedän jotakin esimerkiksi omasta kehostani, on ’oma keho’ tiedon objekti, ja subjekti on se joka tietää tästä. Samoin eräät oppisuunnat selittävät arvostusten ja toiminnan subjektin varsinaiseksi minäksi. Missä se minussa sijaitsee? Sitä erityistä paikkaa ei voida osoittaa. --- Kun minä karsin pois kaiken ulkokohtaisen, jää jäljelle jotakin, joka on tietoisuuden kannalta välttämätön edellytys mutta jota ei voida kuvailla ja jonka ominaisuuksia ei voida selittää. Upanisad vakuuttaa, ettei voida nähdä näkemisen näkijää, ei kuulla kuulemisen kuulijaa, ei ajatella ajattelemisen ajattelijaa, ei ymmärtää ymmärtämisen ymmärtäjää. Se on sinun varsinainen minäsi.” (s. 110–111) Haluaisitko kommentoida tätä tekstiäsi?

En minä pysty sitä sen kummemmin kommentoimaan. Se on tietty looginen johtopäätös. Tähän sisältyy kuitenkin se väittäminen, että se on olemassa. Se on, mutta tämäkin on kvalifikaatio, jota sitäkin voidaan epäillä, että pitääkö sekään paikkaansa. Olemisenkin on jonkinlainen kvalifikaatio. Ja jos ajatellaan, että perustodellisuudella ei ole kvalifikaatioita, joita voimme tiedostaa ja tuntea, niin tämä on puutteellinen ilmaisu asiasta. Tämä on tietynlainen tie asian ymmärtämiseen.

Varsinainen minä on käsite. Se on kuin sormi, joka osoittaa kuuun eikä sormi ole kuu. Se on jotain koettavaa, se on jotain elämyksellistä. Minun mielestäni se on kuitenkin tiedettävissä ja koettavissa oleva.

Intialainen esimerkki on, että kuu on puun latvassa. Sen verran me voimme tietää, missä kuu sijaitsee.

FILOSOFIAN ANTI JA ARVO

Sen lisäksi, että sait stipendejä, olet opettanut.

Kyllä.

Missä eri paikoissa?

Intiassa en ole koskaan opettanut muutamaa yksittäistä luentoa tai seminaariluentoa lukuun ottamatta. Suomessa minulla on ollut viisi dosentin tointa, joista olen saattanut hoitaa kahta yhtä aikaa. Ensin oli Turku – sitten Tampere, Jyväskylä, Helsinki ja Joensuu. Lisäksi minulla on ollut vt. virkoja ja ajoittain olen hoitanut apulaisprofessorin tai professorin virkaa. Viimeiseksi olin lehtorina Jyväskylässä. Työni oli pätkätyötä mitä suurimmassa määrin.

Opettaminen ei ole minua suuremmin koskaan kiinnostanut. En tunne olevani pedagogi, että voisin pitää suu vaahdossa luentoja elämän perusasioista. Mutta tutkimustyö, varsinkin jos sen tekee ulkomailla, on ollut kiinnostavinta. Siinä on se juju, että tällöin työhön voi täysin keskittyä. Sanotaan esimerkiksi, että jos menee Intiaan, ei ole televisioita eikä radioita, eikä mitään tällaisia houkutusia. Minua ei kiinnostanut mennä siellä elokuviinkaan.

Oletko miten hyvin seurannut nykyajan filosofiaa?

Miten näet filosofian nykytilan ja tulevaisuuden?

En voi sanoa kauheasti seuranneeni. Filosofiaan on ruvettu kiinnittämään enemmän huomiota. Esimerkiksi tieteen etiikkaan liittyvät asiat ovat tulleet esille muun muassa luonnonsuojelun muodossa. Eettiset ja arvoihin liittyvät asiat saattavat tulla esille myös muuten kuin vain filosofian toimesta eikä sen nimikkeellä, esimerkiksi energiakeskustelussa. Filosofiaan liittyvät kysymykset esiintyvät käytännön kysymyksinä ja sovellettuina. Lääketieteessä on omat ongelmansa, kuten jos ajatellaan, ettei voida hoitaa kaikkia sairaita, kun menetelmät tulevat entistä kalliimmiksi. Tällöin törmätään ongelmiin, jotka koskevat ihmisen elämän pituutta – pitääkö ihmistä pitää hengissä kuinka pitkään ja niin edelleen.

Näet filosofian merkityksen nimenomaan käytännön kautta?

Kyllä tietysti kaikilla filosofian eri alueilla, joita on valtava määrä, on oma merkityksensä. Ehkä nykyään on aiempaan verrattuna paremmin ymmärretty filosofian merkitys. Aikaisemmin sitä enemmänkin väheksyttiin ja arvostettiin enemmän höydyllisiä aineita. On huomattu, että kaikilla eri aloilla on oma filosofiansa.

Onko filosofia tuonut elämäsi onnea, harmoniaa ja mielenrauhaa?

Onhan se tietyllä tavalla antanut aiheen olla olemassa. Se on antanut tavoitteita ja se on kiinnostanut minua. Oikeastaan se on ollut minua itseäni varten. Itseäni varten olen ollut kiinnostunut, en muita varten. En ole ajatellut lukijaa. En ole ajatellut, että pitää kirjoittaa hyvin, jotta se hyväksyttäisiin akateemisesti. Minua ei ole kiinnostanut se. Olen ollut kiinnostunut siitä, että minä opin tiettyjä asioita, jotka ovat minulle ongelmallisia. Olen siis tehnyt filosofista tutkimusta vain itseäni varten.

Jos saisit kysyä yhden kysymyksen joltain filosofilta, keneltä kysyisit ja mitä?

Ehkä kysymykseni voisi olla etiikkaa koskeva ja enemmän etiikan pedagogiikkaa koskeva. Miten ihminen voi tulla paremmaksi? Voiko ihminen muuttua sillä tavalla, että ihminen säilyy oliona eikä tapa itseään? Tällainen voisi olla yksi peruskysymys. Jos olemme ainoa olento, jonka me tiedämme olevan jollain tavalla järkevä, eikä meillä ole tietoa muista, silloin tärkeintä on, että ihminen säilyy elossa. Mikään filosofinen kysymys ei voi olla sitä tärkeämpi.

Jos ihminen tuhoutuu lajina, niin mitä väliä sitten on? Mitä väliä on Wittgensteinin filosofialla kun ihminen on tuhoutunut? Minä pitäisin sitä primaarimpana kysymyksenä ja sen edesauttaminen olisi välineellisesti tärkeintä, että opittaisiin keinoja, joilla ihmisen hengissä pysyminen toteutuisi. Keneltä sitä kysyisit? Gandhi nyt olisi osannut jotain vastata. Minulla on kuvitelma, että uskontojen perustajat ovat olleet jollain tavalla fiksuja, niin kuin Buddha ja Kristus. He ovat osanneet vastata kysymyksiin siten, että ihmiset ovat hyväksyneet vastaukset ja arvostaneet niitä.

Mitä haluaisit sanoa nuorille filosofeille?

Minusta oleellista on se, että toteuttaa sitä, mitä pitää elämässä tärkeimpänä ja oleellisena. Tärkeintä on sisäisten henkisten arvojen toteuttaminen. Tavallaan olen aina itse kuvitellut ja ajatellut, että toimeentulo on toisarvoinen kysymys. Ensimmäisenä on se, mitä pitää tärkeänä ja toteuttaa sitä. Miten sitten pysyy hengissä on seurausta tästä. Jos toteuttaa sitä, mitä pitää itselleen tärkeänä, toimeentulo järjestyy jollain tavalla.

Niin, mitä se hyödyttää ihmistä, jos hän saisi omakseen koko maailman, mutta saisi sielulle vahingon.

Niin, tämän voi myös ajatella sosiaalisesti koko ihmiskuntaa käsittävänä. On paljon vahingon mahdollisuuksia ihmiskuntaa ajatellen, esimerkiksi brutaali tuho, sota.

On viimeisen kysymyksen aika. Jos haluat, voit tehdä itsellesi kysymyksen ja vastata siihen.

Heh heh. Mitenhän sitä nyt osaisi tehdä itselleen kysymyksen? ... Filosofian kohdalla pidän tärkeänä sitä, miten filosofiset ideat voidaan toteuttaa käytännössä. Jos ajatellaan arvoja ja ihmisten elämää, mitkä olisivat käytännön edellytykset, joilla ne voitaisiin ylläpitää ja toteuttaa? Minä en kauhean paljon kunnioita sellaista filosofiaa, joka norsunluutornissaan pohtii esimerkiksi lauseiden merkitystä tai käsitteitä. Sen tulisi jossain mielessä olla toteutettavissa olevaa – että filosofia olisi myöskin siinä mielessä käytännöllistä.

Kiitoksia haastattelusta!